

Lyckans väg

René bor på ett litet vårdhem någonstans i södra Frankrike. Han har en muskelsjukdom som långsamt bryter ner hans kropp och som gjort honom bitter. Vad har han att leva för när det endast finns minnen kvar – och en längtan efter en kvinna?

En dag lovar den nyanställda Julie att hjälpa René genom att söka upp en prostituerad kvinna. Renés resa tillbaka till livet tar sin början.

Lyckans väg är en verklighetsbaserad berättelse om hur det känns att sitta fångad i sin egen kropp, isolerad från samhället. Hur kan man leva bland de andra om man inte ens betraktar sig själv som någon?

Rekommenderad från gymnasiet

En filmhandledning av
KIRSI VIKMAN

Filmens handling

Någonstans i södra Frankrike slingrar sig riksväg Nationale 7 genom det frodiga landskapet. Ett stenkast från vägen ligger ett litet vårdhem för handikappade. Där bor René som lider av en svår muskelsjukdom som gjort honom nästan totalförlamad och mycket bitter. Det enda som tycks ge honom livskvalité är ensamhet – i sällskap med nakna kvinnokroppar på tapeten samt en samling porrfilmer.

Den nyanställda Julie gör sitt bästa för att bli vän med René men förnedras vid deras första möte. Då tvingas hon hjälpa honom med hans porraffischer, lyda strikta order samt utsättas för personliga attacker. Ska Julie uppoffra sig eller imponera på folk med sin godhet, pikar René. Mötet slutar med att den förargade Julie slänger igen dörren efter sig. Julie förstår att René är illa omtyckt på hemmet och att hon inte är den enda som utsätts för hans vrede. Kort efter bryter Sandrine, en medelålders sköterska, ihop efter att ha fått sin kvinnlighet och sitt människovärde krossat av René.

På vårdhemmet bor också den godhjärtade Rabah som älskar sin pojkvän, Fabrice, och som ingenting hellre önskar än att få konvertera från islam till katolicismen. Punkaren Jean-Louis drömmer däremot om friheten på riksvägen. Gång på gång åker han till vägkanten med sin motorcykelliknande rullstol och skjutsas

René är en bängstyrig filur som, sedan han själv behandlas med respekt, växer som människa.

tillbaka av brandkåren. Den soliga Cécile, som saknar både tal- och rörelseförmåga, finner sin frihet i romanernas värld. Men René kan omöjligen acceptera ett "invalidliv" vars höjdpunkter tycks vara bussutflykter, kyrklig allsång samt gemensamma måltider i det ålderdomshemslika dagrummet. När personalen en dag förbjuder honom hans efterrätt genom att skylla på hans diabetes, brister det. René lämnar matsalen i vredesmod. Julie gör allt för att trösta René som för första gången visar en mer känslofull sida. Han är en lidande man som inte har något riktigt liv, inte någon möjlighet till ett sexuellt umgänge. Kan inte Julie hjälpa honom och söka upp en prostituerad kvinna? Snart kan det ju vara för sent för honom.

Julie känner medlidande. På personalmötet föreslår hon att vårdhemmet erbjuder René hjälp. De andras reaktioner är negativa och hånfulla. Chefen medger att de handskas med ett problem och vill skjuta upp det hela till nästa personalmöte. Den enda som står vid Julies sida, är hemmets stilige psykolog, Jacques. Samma kväll skjutsar han hem Julie med sin motorcykel. Båda fylls av åtrå till varandra, och Julie känner sig lycklig för hon inte varit så nära någon på länge. Men mitt i kyssandet får Jacques en våldsamt allergisk reaktion. Julie har en katt, och Jacques springer iväg, en smula hysterisk och förbannad.

På hemmet börjar René hungerstrejka för att protestera mot personalens byråkratiska inställning till hans sexliv. Han faller i koma, och ett akutmöte ordnas.

Renés besök hos en prostituerad beviljas. Chefen, som själv inte vill bli inblandad med de praktiska åtgärderna, kräver total diskretion. I gengäld måste René lova att bättra sitt beteende. Julie berättar nyheten för René som genast tycks bli lugnare. Nöjda är däremot inte Julies arbetskamrater som inte tänker stötta henne. Enligt dem har Julie gått över gränsen och får sköta allt ensam.

Julie åker till en parkeringsplats vid Route 7 där ett par prostituerade kvinnor bor i sina husvagnar. När Julie berättar om en döende man som inte har någon att älska följer den ena kvinnan, Florele, med henne till en vägkrog. Men Florele är negativ och misstänksam. Varför är just hon den utvalda? Julie svarar att hennes dörr är tillräckligt bred för rullstolen. Florele lovar fundera över saken.

På hemmet varnar Jacques Julie att hon riskerar sin karriär – hon kan bli straffad för koppleri. Julie blir orolig men gläds ändå enormt när Florele ringar och lämnar sitt positiva besked. Dessutom får Julie ett oväntat stöd av hemmets vaktmästare, Roland. En dag kommer han hem till Julie med en tvättmaskin i present, samt med uppgifter som han hittat på Internet. Med ett läkarintyg kan René tas till Florele helt lagligt. Ingen läkare är emellertid villig att hjälpa René. Då struntar den rasande Julie i intyget och kör René till Floreles husvagn. Mötet misslyckas. Kvinnorna orkar inte köra upp rullstolen in i husvagnen vilket gör René frustrerad över sin maktlöshet. Han ber Julie att

hålla tyst om händelsen. Men snart ordnar Julie ett nytt möte genom att lura med Sandrine på en åktur och med hennes hjälp kommer rullstolen in i husvagnen. Julie ställs nu inför en ny svårighet; hon måste hjälpa René med kondomen. När Jacques samma kväll vill älska med Julie, vill hon inte ta emot hans närhet längre.

René är som en nyfödd människa. Han kan inte sluta skratta. Nästan hela vårdhemmet gläds åt den nyfunna vännen, som brutit sin isolering och blivit öppen. Plötsligt avslöjar René att han hela tiden sett de andras liv och lidelser. Till vaktmästare Roland (som är förälskad i Julie) säger han att Julie behöver hans kärlek, inte hjälp med tekniska apparater. René ser också in i Sandrines inre. Hon är inte gift längre (vilket hon påstår sig vara) utan ensam. En natt ber René Sandrine komma in i sitt rum – för att ha en kärleksnatt med henne?

Parallellt kämpar den unge muslimen Rabah för sin egen frihet. Han vill bli katolik – lik Jesus och sina ”bröder” – men möter motstånd överallt. Prästen tycks tro att Rabah inte är tillräckligt mogen att ta ansvar för sina handlingar. Dessutom vill Rabah välja den prostituerade Florele till sin gudmor eftersom de gillar samma rockstjärna. Chefen, som fortfarande är trött på cirкусen kring René, skickar Rabah till sin förmyndare – Jacques. I hans rum blir Rabah slutgiltigen krossad. Varför skulle han bli katolik, frågar Jacques och fortsätter med att Rabah kan ju aldrig vara lik de andra. Han är handikappad, homosexuell, muslim och föräldralös. Rabah rullar gråtande iväg. Julie, som hört det hela, skäller ut Jacques för dennes grymhet. René, Fabrice (Rabahs pojkvän) och punkaren Jean-Louis bestämmer sig för att hjälpa Rabah. Vännerna ordnar en demonstration som alla boende deltar i med affischer och banderoller. Ute på gården försöker chefen stoppa dem. När han ser Roland leda tåget, ger han honom sparken. Mitt i kaoset förklarar Jacques sin kärlek till Julie som avvisar honom.

Rabah blir döpt med Fabrice och Roland som gudföräldrar. Efteråt samlas alla på en stor nyårsfest. Stämningen är full av glädje, gemenskap och romantik. Sandrine och René har bara ögon för varandra, chefen dansar vilt med Fabrice. Den enda olyckliga är Julie som nu inser att hon har känslor för Roland. Klockan tickar mot årskiftet, och Roland ser henne inte ens. Julie lämnar snyftande festen. Men Roland springer efter Julie. Innan de

lämnar platsen, vill Roland visa upp något viktigt för henne. En diaprojektor slås på. Plötsligt ser vi bilder på de verkliga personer som berättelsen handlar om. Jean-Louis, Rabah, Julie och till slut, den verkliga René – som filmen är tillägnad.

Route 7 – Lyckans väg

Diabildernas oväntade uppkomst i berättelsens slutscen känns som en stoppsignal. Filmen som nyss rullats (och fortfarande rullar på!) inför ögonen på oss, är inte någon romantisk saga utan är baserad på verkliga händelser och personer.

Lyckans väg diskuterar frågor kring vård, omsorg och samhällets sätt att se och behandla handikapp. Utifrån både vårdtagares och vårdares perspektiv problematiserar filmen – på djupt allvar men även med humor, självironi och mycket kärlek – hur vi i vårt moderna samhälle tyvärr fortfarande ofta betraktar personer med grava handikapp som oförmögna att tala i egen sak och därmed ta ansvar över sina egna liv. De beskyddas, men isoleras samtidigt och omges av negativa attityder som kan upplevas som oerhört smärtsamt för personer med funktionshinder. *Lyckans väg* berättar om hur det känns att vara fångad i sin egen kropp, eller kanske något tillspetsat genom skildringen av Renés desperata längtan efter sex: varför samhället isolerar rörelsehindrade från livet.

Trots filmens dokumentära element är den full av religiös symbolik som understryker filmens tema: Alla människor har ett lika värde. Rabahs dröm om att bli döpt gör honom lik alla andra. Men även filmens titel tycks syfta på samma sak, alla barn är likvärdiga inför Jesus som säger ”Jag är vägen, sanningen och livet” (Johannes-evangeliet 14:6). Vägen i sig har ett starkt symbolvärde. Den leder till tanken om frihet, till att resa och möjligheten att välja (ansvar). Fastän René och hans vänner bor intill vägen, har deras (livs)resa på sätt och vis upphört. De är vana vid att nöja sig med vad de får, inte välja själva. Vi ser René sitta bunden i bilen (för att inte skada sig), över resans mål kan han inte själv bestämma.

Men den orörliga Renés inre stormar. Han har en blick som blottlägger den bristande omsorg han känner sig utsatt för – lite som filmkameran på plats. Han är sanningssägaren som flera gånger uttalar filmens budskap. Detta sker exempelvis under hemmets stämningfulla utflykt på parkeringsplatsen vid Route 7. Då säger René till Julie att

han inte följde med för Floreles skull utan för att vara tillsammans med de andra. Nu har han ett privatliv. Ja, René har en romans. Men han träffar också filmens kärna: Hur kan man leva bland de andra utan att vara någon?

★ Diskutera begreppet ”Alla människor har lika värde”. Vad betyder det?

★ Vad innebär det att vara människa? Fundera över meningen ”Leva sitt eget liv”. Vad är ett bra liv? Vad innebär frihet för dig?

★ Hur söker filmens karaktärer efter sin frihet? Diskutera till exempel Rabahs kamp att bli döpt. Vad symboliserar vägen för punkaren Jean-Louis? Är motorcyklandet svärmerier eller något betydelsefullt för hans välmående?

★ Diskutera eventuella fördomar och negativa attityder som handikappade och rörelsehindrade utsätts för av samhället. Vad kan attityderna bero på? Ett handikapp ses som just ett ”handikapp” utifrån den ”icke-handikappades” perspektiv. Det är de ”icke handikappade” som sätter normen för vad som är normalt och därmed hur samhället är utformat. Det gäller allt från hur man ”ska” bete sig i vissa situationer till i vilken mån trottoarkanter är rullstolsanpassade. Vad betyder ordet ”normal”?

Rätt till kärlek och sex

Filmens huvudhandling kretsar kring Renés kamp efter ett fungerande sexliv. Men han möter även kärleken som förutsätter ett vist mått av frihet. René blir älskad för den han är.

Som för att understryka Renés naturliga behov och rättigheter visar filmen parallellt glimtar av personalens liv som ekar av kärlekslängtan. Julie, Sandrine och Roland söker efter kärleken på olika sätt. Även Jacques hungrar efter en sexuell närhet men tycks inte kunna älska. I en scen försöker han skrämman upp René med hans eventuella impotens (tro inte att du kan!) men är själv känslomässigt handikappad. För honom betyder passionen spel och distans.

De handikappades sexualitet är fortfarande ett tabubelagt ämne, även i Sverige. När det kommer till tals, sker det i samband med skrivelser om vårdskandaler som tycks sprida negativa attityder i samhället. För några år sedan kritiserades t ex ett svenskt vårdhem för sin sexuella service till de handikappade. I fokus stod skandalen – inte det faktum att en stor grupp vuxna

människor tvingas leva utan någon möjlighet till sex och samlevnad. Eftersom dessa frågor knappt diskuteras, har personer med funktionshinder haft svårt att finna stöd, förståelse och kunskap om ämnet. Därför startade HSO, Handikappförbundens samarbetsorgan, år 1999 (i samarbete med RFSU) utvecklingsprojektet Handikapp och Sexualitet – Samlevnad. Projektets mål har varit att skapa ett forum för kunskap, handledning, stöd, utbildning av personal och utveckling av hjälpmedel/material. Enligt Annika Hildebrand, en av dem som driver projektet, har atmosfären i Sverige blivit lite öppnare under de senaste åren. Men fortfarande betraktas de rörelsehindrade som ett "tredje kön", inte som kvinnor och män. Tillgängligheten av tekniska hjälpmedel är bra men den löser ju inte den största bristen – som i regel handlar om mänsklig kontakt.

★ Vad anser du om Julies handling? Är det moraliskt rätt att ta hjälp av en prostituerad kvinna? Varför är Julies arbetskamrater motvilliga till att hjälpa René? Vad kan detta bero på?

★ Diskutera kring på vad samhällets ofta problematiska förhållande till handikappades sexualitet kan bero på?

Hjälp eller självhjälp

I dagens samhälle prioriteras mer och mer den enskildes självförverkligande, människans förmåga att skapa sitt eget liv och lycka. Man ska tänka på sig själv och utvecklas, göra det som i första hand är meningsfullt för en själv. "Snälla människor går under", sägs det. Man skall leva sitt liv, inte andras!

Att våga lyssna till sina innersta behov och känslor är viktigt men samtidigt finns det en risk för att självförverkligande gör människan egocentrisk. Till exempel uppskattas inte vårddyrket särskilt högt i samhället, vilket René poängterar i filmens början. Han frågar ju om Julie hjälper honom för sin egen vinning eller om hon helt enkelt inte kunnat fatta ett bättre livsval. (Om det inte fanns 3 miljoner arbetslösa i Frankrike, skulle ju ingen sköta hennes arbete). René's tredje förslag är självuppoffringen.

Jungfru Maria är en viktig symbol i filmen. Skulpturer som Rabah delar ut som present påminner om nunnorna som syster Solange prisar: "Fantastiska kvinnor. Alltid med ett leende". På hemmet är det kvinnorna som är de största hjälparna. De bär också det tyngsta ansvaret: Julie riskerar hela sin karriär och sociala position för René's

skull. Även Sandrine och Florele gör sina insatser. Den sistnämnda ställer till och med upp som gudmor på Rabahs dop.

Men filmen belyser också egoismen bakom hjälpen. Jacques arbete går ut på att lyssna och stödja de boende, men han bryter deras självkänsla i stället. Även den troende Solange har svårt att sätta sig in i de boendes situation och ändra sina fördomsfulla attityder.

★ Beskriv Julies sätt att hjälpa. Är hon ett helgon (som Florele hävdar) eller får hon ut någonting själv av hjälpan-det? Påverkar René's kamp henne personligen? Är hjälpan-det en egoistisk handling om det gynnar hjälparen? När är hjälp detsamma som en maktövning? Vilka hjälpare är egoistiska i filmen? Hur kommer deras egoism fram?

★ Fundera över Julies arbetskamraters passivitet. Är passivitet en egoistisk handling? Ger personalen bra vård och omsorg till de boende? Skulle något kunna göras annorlunda? Fundera t ex på Céciles, Rabahs och Jean-Louis behov. Tycker du att de boende hjälper sig själva tillräckligt? Om inte, hur skulle de kunna påverka sin situation?

★ Fundera på varför det är flest kvinnor som arbetar inom vårdsektorn. Hur ser vårddyrkets status ut?

Filmens form

Lyckans väg har starka dokumentära inslag. Den är filmad med en skakig dv-kamera som har placerats i händelsernas centrum, mitt i vårdhemmets vardag. Ibland känns filmen som en serie av korta och emellanåt osammanhängande episoder kring människorna som bor och arbetar på hemmet, alla med olika personliga problem, sorger och glädjeämnen.

Kameraarbetet uttrycker de boendes isolerade tillvaro och känslor. Exempelvis gestaltas René's känslostormar (ilska, smärta och vanmakt) med hjälp av en hoppande och skakande kamera, som i scenen där personalen vägrar servera honom efterrätt. Den orörliga René ges då en rörelse och inre kraft: ibland susar han genom rummet. Allt är kaos, allt går fort. Eller så sitter han i sin fysiska underlägsenhet – så här känns det att titta upp på folk.

★ Hur skapar formspråket upplevelser om maktövning/underlägsenhet? Leta efter tillfällena då kameran fångar upp en känsla eller en tanke?

★ Hur reagerar man på slutscenen med diabilderna? Förändras synen på filmen och dess karaktärer när man inser att den är baserad på verkliga personer?

Mer information

Handikappförbundens samarbetsorgan, HSO, www.hso.se
Hjälpmedelinstitutet, www.hi.se
Neurologiskt Handikappades Riksförbund, www.nhr.se
De handikappades Riskförbund, DHR, www.dhr.se

Statens Institut för Handikappfrågor, SIH, www.sih.se

Greenross, Wendy, *Rätt att älska: om känslomässiga och sexuella behov hos människor med handikapp*, (Natur och kultur, 1979).

Helmius, Gisela, *Delaktighet och utanförståelse: en sexualpedagogisk betraktelse*, (Uppsala, Sociologiska institutionen, Univ., 1987).

Se mig! Ett studiematerial för assistansbrukare och assistenter om personlig assistans, sammanställt av Wenche Willumsen, (Stockholm: DHR, 1996).
Lundström, Beata, *Lossa Banden!* Ett studiematerial om frigörelse – om ungdomar med rörelsehinder och deras föräldrar, (Stockholm, Brevskolan: RBUS ABF, 1985).

Men känslan vet inget hinder: om handikapp, kärlek och sexualitet, (Stockholm: RFSU: Prisma, 1982).
Nordqvist, Inger: *Samlevnad och handikapp: Det angår oss*, (Bromma: Handikappsinstitutet, 1987).

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Originaltitel: Nationale 7
Frankrike, 2000

Manus: Jean-Pierre Sinapi, Anne-Marie Catois

Regi: Jean-Pierre Sinapi

Foto: Jean-Paul Meurisse

Klippning: Catherine Schwartz

I ROLLERNA

Julie – Nadia Kaci
René – Olivier Gourmet
Roland – Lionel Abelanski
Sandrine – Chantal Neuwirth
Rabah – Saïd Taghmaoui

TEKNISKA UPPGIFTER

Speltid: 90 min

Format: Vidfilm

Ljud: Dolby

Censur: Från 7 år

Svensk premiär: 11.1. 2002

DISTRIBUTION

Triangelfilm, Box 285, 201 22 Malmö
Tel: 040-17 65 50, fax 040-12 90 99
www.triangelfilm.se